

УДК 327:339.973: 338.48.165(061ЄС)

Віктор Патійчук,

кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Patiychuk.Victor@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-8052-7413

DOI 10.29038/2524-2679-2023-03-173-190

БЕЗПЕКОВІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ

У статті розглянуто сучасний рівень розвитку та основні безпекові чинники розвитку міжнародного туризму в країнах Євросоюзу. Особливу увагу акцентовано на ролі й місці міжнародного туризму в діяльності країн ЄС, а також значенні функціонування туристичного бізнесу для економіки та фінансового надходження коштів у загальний і національні бюджети держав-учасниць. Показано туристичний рейтинг європейських країн у світовій туристичній системі згідно з експертними висновками UNWTO. Проаналізовано основні безпекові загрози для розвитку туристичної сфери ЄС та міжнародного туристичного бізнесу спільноти загалом, ураховуючи поширення епідемії COVID-19, наслідки загальної фінансово-економічної кризи 2020–2021 рр. та інші регіональні безпекові виклики. Узагальнено сучасну туристичну політику Євросоюзу. Досліджено результати рейтингування країн ЄС згідно з оцінкою міжнародних аналітичних центрів «Nonews.co», «Vision of Humanity» й «Quotezone», за показниками безпечності туристичного перебування в межах країн-учасниць, уключаючи їх туристичну привабливість, індексами миролюбності, безпеки здоров'я, надійності поліцейського захисту громадян і безпеки перебування іноземних туристів тощо. Розкрито специфіку рейтингування країн спільноти за такими основними показниками небезпечності туристичного перебування в регіоні, як рівень злочинності, індекси тероризму та неблагонадійності перебування іноземців на досліджуваній території. Згруповано й проаналізовано основні безпекові чинники розвитку міжнародного туризму в країнах ЄС, серед яких потрібно виділити історичні, природні, політичні, правові, власне безпекові, фінансово-економічні, соціальні, екологічні, санітарно-епідеміологічні, інфраструктурні та інформаційні, а також показано їх

стимулювальний або стримувально-обмежувальний вплив на розвиток міжнародного туризму в ЄС.

Ключові слова: міжнародний туризм, рівень розвитку туризму, туристичний бізнес, безпекові чинники, безпека іноземних туристів, Євросоюз.

Victor Patiychuk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-8052-7413

SECURITY FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF MODERN INTERNATIONAL TOURISM IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The article examines the current level of development and the main security factors of the development of international tourism in the countries of the European Union. Special attention is focused on the role and place of international tourism in the activities of the EU countries, as well as the importance of the functioning of the tourist business for the economy and the financial inflow of funds into the general and national budgets of the participating states. The tourism rating of European countries in the world tourism system is shown, according to UNWTO expert conclusions. The main security threats to the development of the EU tourism sector and the international tourism business of the Community as a whole are analyzed, taking into account the spread of the COVID-19 epidemic, the consequences of the general financial and economic crisis of 2020–2021 and other regional security challenges. The modern tourism policy of the European Union is summarized. The results of the ranking of the EU countries, according to the evaluation of the international analytical centers «Nonews.co», «Vision of Humani» and «Quotezone», according to indicators of the safety of tourist stay within the borders of the participating countries, including their tourist attractiveness, indices of peacefulness, health safety, reliability of police protection of citizens and security of stay of foreign tourists, etc. The specifics of the ranking of the Community countries according to such basic indicators of the danger of a tourist stay in the region as the level of crime, indices of terrorism and the unfaithfulness of the stay of foreigners in the studied territory are disclosed. The main security factors of the development of international tourism in the EU countries are grouped and analyzed, among which historical, natural, political, legal, actual security, financial and economic, social, ecological, sanitary-epidemiological, infrastructural and informational factors should be highlighted, and their stimulating or restraining and limiting influence on the development of international tourism in the EU.

Key words: international tourism, level of tourism development, tourism business, security factors, security of foreign tourists, European Union.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Міжнародний туризм є однією з найбільш прибуткових галузей економіки багатьох країн Євросоюзу. За даними Євростату, він забезпечує понад 10 % сукупного ВВП держав спільноти. Так, за офіційними даними, у 2019 р. доходи від туризму дорівнювали 13,6 % ВВП ЄС (2141,4 млрд дол. США), у 2020 р. – 7,3 % (1133,2 млрд дол.), у 2021 р. – 8,4 % (1450,1 млрд дол.) [1]. За експертними оцінками, доходи від туризму в Хорватії у 2020 р. становили 38,6 % від усієї економіки держава, у Греції – 28,6, в Португалії – 23,6, в Іспанії – 19,8, на Кіпрі – 18,1, у Болгарії – 11,0, в Австрії – 10,2, в Естонії – 10,1 (табл. 1). За даними UNWTO (Всесвітньої туристичної організації), держави-члени Євросоюзу мають один із найвищих показників індексу туристичної привабливості, розрахунок якого включає не лише загальну чисельність туристичних всесвітньо відомих об'єктів, але й доступність до них, а також рівень обслуговування та якість надання міжнародних туристичних послуг і загальну величину турпотоків. В Іспанії він становить 5,43, у Франції – 5,32, Німеччині – 5,28, Італії – 4,99, Австрії – 4,86, Португалії – 4,74 та Греції – 4,51 [2]. Загалом у сфері туризму в доковідно-карантинний період працювало близько 2,5 млн різноманітних туристичних й обслуговуючих підприємств, у яких задіяно понад 30 млн працівників. За звичайних обставин туристичний бізнес добре сприяв залученню в процес працевлаштування жінок і мігрантів з інших країн та регіонів світу, а також студентів і літніх працівників, а особливо в літній сезон, та не лише у великих містах, але й у віддалених сільських і прибережних районах та економічно нестабільних місцях, де інші альтернативні спроби працевлаштування були обмежені. Наприклад, на 2022 р. частка зайнятості у сфері туризму становила 15,7 % від загальної зайнятості в Ісландії, 13,5 % – в Іспанії, 10,3 % – в Ірландії, 10,0 % – у Греції, 9,8 % – у Португалії [1]. Німецька туристично-готельна сфера приносила в останні роки понад 240 млрд євро до національного бюджету. Міжнародний туризм щорічно давав економіці Іспанії близько 145 млрд євро. Французький туристичний бізнес позаминулі роки приносив понад 60 млрд євро прибутку від обслуговування міжнародних туристів. Італія в останні роки отримувала майже 45 млрд євро від туристичних зборів. Причому доходи від туризму в країнах ЄС значно зросли, починаючи від фінансово-економічної кризи 2008–2011 рр. Проте туристичний

потік у ЄС у 2020 р., як зазначають експерти, зменшився на 68 % [2]. Туризм унаслідок карантинно-обмежувальних заходів і припинення прийому іноземних гостей у результаті поширення епідемії COVID-19 щомісячно втрачав понад 1 млрд євро. Особливо складною є ситуація з туристичним бізнесом у таких країнах Спільноти, де було найбільше інфікованих осіб на коронавірус, наприклад у Франції (40138,6 тис. осіб), Німеччині (38576,5), Італії (26257,5), Іспанії (13914,8), Греції (6101,4) та Португалії (5631,3), де фактично припинили свою діяльність понад 70 % підприємств різноманітного туристичного обслуговування (табл. 2) [3]. Значно знизилися також туристичні доходи країн ЄС із початком російської війни в Україні з лютого 2022 р., а особливо в країни Центрально-Східної й Південної Європи, куди так полюбили мандрувати туристи-вихідці пострадянських країн. Окрім того, значний вплив нелегальних мігрантів із країн Північної Африки та гарячих точок Близького й Середнього Сходу вимагає розробки нової безпеково-туристичної концепції Євросоюзу та вжиття ним комплексних безпеково-профілактичних заходів із метою захисту іноземних туристів на своїй території й недопущення терористичних дій та інших небезпечних явищ у сфері надання міжнародних туристичних послуг і захисту населення держав-учасниць від різноманітних негараздів, уключаючи масові захворювання та інші можливі безпекові загрози, що становить науковий інтерес є причиною написання цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами наукової оцінки безпекових проблем у сфері розвитку міжнародного туризму займалися такі науковці, як І. Буднікевич, Д. Баранюк та І. Крупенна [4], С. Внучко й Т. Тимошенко [5], В. Джинджоян і Торяник [6], І. Легат [7], Р. Кривенкова та І. Цуркан [8], А. Моца, Н. Середа й С. Шевчук [9], М. Савченко та І. Шамара [10], С. Філюк [11] й ін. Проте їхні праці не мали комплексного характеру щодо оцінки сучасних безпекових викликів і загроз для розвитку туризму в країнах Євросоюзу, що потрібно зробити в цій науковій публікації. Детальному аналізу також піддано результати досліджень аналітичних центрів «Nonews.co», «Vision of Humani» та «Quotezone», які здійснювали оцінку безпекових загроз й основних показників функціонування міжнародного туризму європейських країн у сучасних умовах розвитку економіки та суспільно-політичного стану країн і регіонів світу.

Мета статті – оцінити сучасні безпекові загрози для розвитку міжнародного туризму в країнах Євросоюзу.

Методика дослідження. У ході написання статті використано різноманітні методи політичного аналізу, серед яких – порівняльно-узагальнювальний, а також метод аналізу поточної безпекової ситуації в країнах ЄС, метод систематизації та групування держав за безпековими викликами й загрозами розвитку міжнародного туризму в регіоні, а також рейтингування країн за показником неблагонадійності та індексом безпеки держав досліджуваного регіону, метод комплексної статистичної вибірки й інші наукові прийоми та методики дослідження проблем розвитку туристичної сфери країн регіону й безпекових чинників перебування іноземних туристів і встановлення специфіки загального функціонування туристичного комплексу держав у кризових умовах і реалізації колективної туристичної політики різноманітних суб'єктів міжнародного права.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Євросоюз є переважним лідером у розвитку міжнародного туризму. Пандемічна криза 2020–2021 р. стала найсильнішим ударом по європейському туристичному ринку за всю його історію, яка завдала йому шкоди на понад 1010 млрд дол. США. За оцінками UNWTO, у порівнянні з 2019 р. (746,0 млн міжнародних туристичних поїздок) відбувся значний спад міжнародних туристичних прибуттів у 2020 р., який становив 241,9 млн відвідувань. У 2021 р. цей показник дорівнював уже 303,1 млн міжнародних прибуттів [2]. У 2022 р. усі держави ЄС прийняли майже 500 млн міжнародних туристів (70 % від світової кількості), що становило 81 % рівня до пандемії. Найбільше у 2021 р. іноземних туристів прибуло до країн Південної (138,7 млн), Західної (87,6 млн), Центральної й Східної (54,5 млн) і держав Північної Європи (22,3 млн) [1]. Найбільші обсяги доходів від міжнародного туризму (234,3 млрд дол. США) ЄС мав у 2019–2021 рр. від країн Західної (98,3 млрд дол.), Південної (75,8 млрд дол.), Північної (33 млрд дол.), Центральної та Східної Європи (26,7 млрд дол.) [2].

За експертними висновками, найбільше збитків від коронавірусної пандемії у 2020–2021 рр. зазнав туристичний бізнес Італії (-96 %), Хорватії (-86 %), Кіпру (-78 %), Франції (-70 %), Румунії (-57 %), Словенії (-56 %) та Іспанії (-51 %). Загалом, у квітні–травні 2020 р. витрати на туризм в Європі знизилися на 74,3 % у порівнянні з тим самим періодом минулого року. У червні 2020 р. сектор сукупних послуг у ЄС зменшився на 17,2 %, тоді як сектор туристичних послуг зменшився на 75,4 %.

**Основні показники безпечності туристичного перебування
в країнах ЄС станом на 01.01.2023 р.***

Країна	Індекс людського розвитку	Індекс рівня щастя	Частка туризму в економіці країни, %	Індекс-тур привабливості	Індекс миролюбності	Індекс безпеки здоров'я	Індекс надійності поліцейського	Індекс безпеки туризму
Австрія	0,932	7,163	10,2	4,86	1,300	58,5	86,0	74,46
Бельгія	0,931	6,920	2,4	4,54	1,526	61,0	76,0	55,42
Болгарія	0,816	5,377	11,0	4,14	1,541	45,6	47,6	61,79
Греція	0,888	5,948	28,3	4,51	1,838	53,8	51,2	54,15
Данія	0,940	7,636	4,5	4,43	1,296	70,4	80,9	73,78
Естонія	0,892	6,341	10,1	4,23	1,662	57,0	83,1	76,29
Ірландія	0,955	7,041	2,9	3,15	1,288	59,0	78,1	54,49
Іспанія	0,904	6,476	19,8	5,43	1,603	65,9	88,6	66,68
Італія	0,892	6,467	8,2	4,99	1,643	56,2	64,1	55,15
Кіпр	0,887	6,221	18,1	4,02	1,903	43,0	64,0	68,72
Латвія	0,866	6,180	7,3	3,97	1,673	62,9	62,0	61,23
Литва	0,992	6,446	7,5	3,91	1,724	55,0	69,6	66,58
Люксембург	0,916	7,404	4,7	4,49	1,375	43,8	85,9	65,87
Мальта	0,895	6,447	11,5	4,25	1,578	37,3	52,9	59,61
Нідерланди	0,944	7,415	3,3	4,64	1,522	75,6	83,2	72,84
Німеччина	0,947	7,034	3,2	5,28	1,462	66,0	68,3	64,21
Польща	0,880	6,123	4,8	4,11	1,552	55,4	51,5	69,50
Португалія	0,864	6,016	23,6	4,74	1,301	60,3	79,7	70,09
Румунія	0,828	6,477	4,2	3,78	1,640	45,8	65,9	71,70
Словаччина	0,860	6,391	3,5	3,90	1,499	47,9	39,9	69,73
Словенія	0,917	6,630	7,1	4,18	1,316	67,2	74,3	77,72
Угорщина	0,854	6,086	7,6	4,06	1,411	54,0	59,1	65,64
Фінляндія	0,938	7,821	5,5	4,40	1,439	68,7	95,4	72,41
Франція	0,901	6,687	8,0	5,32	1,895	68,2	71,0	48,01
Хорватія	0,851	6,125	38,6	4,42	1,766	53,3	54,4	75,41
Чехія	0,900	6,920	4,3	4,22	1,318	52,0	66,4	74,48
Швеція	0,945	7,384	4,8	4,55	1,374	72,1	68,9	52,00

* Складено за: [3].

Найбільші показники падіння діяльності спостерігалися в туристичних агенціях та туроператорів (-84,2 %), авіасполучення (-74,5 %), тимчасове розміщення (-67,4 %) та ресторани (-38,3 %) [5]. За час пандемії близько 6 млн працівників туристичної галузі ЄС втратили роботу, серед яких 54 % – становили жінки й 27 % – молодь і студенти, які тимчасово відпрацьовували в туристичних закладах у літні сезони.

Найбільше іноземних туристів до країн ЄС в останні десятиріччя прибували зі США та Канади (32 %), Китаю (27 %), держав Близького та Середнього Сходу (15 %), країн колишнього СРСР (11 %), Японії (5 %) й інших територій (10 %) [2]. Найбільш популярними країнами Євросоюзу для відвідування іноземних туристів за останні роки були Франція, Іспанія, Німеччина, Португалія, Австрія та Греція. Тобто ті держави, де сконцентровані значні туристичні ресурси – в основному мистецькі та культурно-історичні, а також простежено високий рівень міжнародного туристичного обслуговування. Не секрет, що вагомим показником для іноземних туристів є гарантування їхньої особистої безпеки перебування в чужій країні та її політична й економічна стабільність, виключаючи наявність збройних конфліктів та ведення бойових дій на території тих держав, якими подорожують іноземці. Так, важливим показником для прийняття іноземних туристів є світовий показник спокою, або індекс миролюбності, який розраховується Британським інститутом економіки й миру вже декілька десятиріч на основі оцінки ставлення жителів конкретної країни до інших держав, етнічних спільнот, соціальних груп населення тощо. Він також уключає аналіз участі країн у міжнародних конфліктах, війнах, економічних суперечках, злочинах проти людства, наявність смертної кари, загрозу терористичних актів та ін. показників мирного співіснування держав і національних спільнот. Найвищий рейтинг миролюбності серед країн ЄС мають Ірландія (1,288), Данія (1,296), Австрія (1,301), Португалія (1,301), Словенія (1,316), Чехія (1,318) та Швеція (1,374). Найнижчий рейтинг миролюбності мають Кіпр (1,903) і Греція (1,838), які мають політичні протистояння з Туреччиною, а також Франція (1,895) – частий учасник міжнародних і світових війн, Хорватія (1,766) й Литва (1,724) – колишні країни соцтабору (табл. 1).

Щодо забезпечення гарантій здоров'я населенню країни і її туристам найкращі показники індексу безпеки здоров'я, згідно з даними міжнародної агенції «Nonews.Co», мають Нідерланди (75,6), Швеція (72,1), Данія (70,4), Фінляндія (68,7), Словенія (67,2) і Німеччина (66,0) [3].

Найкращий рейтинг за індексом надійності поліцейського захисту населення й розкриття кримінальних справ і злочинів та позитивного реагування на заяви іноземних туристів щодо їхньої допомоги мають такі країни спільноти, як Фінляндія (95,4), Іспанія (88,6), Австрія (86,0), Люксембург (85,9) і Нідерланди (83,2).

Загалом найбільший індекс безпеки перебування туристів серед країн Євросоюзу мають Словенія (77,72), Естонія (76,29), Хорватія (75,41), Чехія (74,48), Австрія (74,46), Данія (73,78), Нідерланди (72,84), Фінляндія (72,41), Румунія (71,70) і Португалія (70,09) (табл. 1). Тобто це переважно ті країни, у яких туризм дає значний прибуток в економіці держави та на їхній території зараз немає великої кількості іноземних мігрантів і простежено невисокий індекс злочинності та порівняно низькі показники загрози тероризму. Найвищий рівень злочинності (пограбувань і крадіжок особистого майна, бійок та хуліганських нападів, порушення громадського спокою, махінацій із документами й грошми тощо), у тому числі й із залученням іноземних туристів, на сучасному етапі спостерігаємо у Франції (51,99), Швеції (48,00), Греції (45,85), Ірландії (45,51), Італії (44,85), Бельгії (44,58) та Мальті (40,39) (табл. 1).

Найбільш небезпечними державами щодо тероризму є Франція (4,614), Греція (4,182), Німеччина (3,965), Італія (3,043), Бельгія (3,043), Швеція (2,892), Ірландія (2,845) й Іспанія (2,810). Найвідоміші та наймасовіші теракти нового тисячоліття відбулися в Європі саме у Франції, Великобританії, Іспанії та Норвегії (табл. 3). У цих країнах спостерігаємо й найбільшу частку іноземних мігрантів, насамперед із мусульманських держав Близького й Середнього Сходу, а також Північної Африки: Люксембург (45,3 %), Австрія (19,0 %), Швеція (17,6 %), Ірландія (16,9 %), Кіпр (16,0 %), Німеччина (14,8 %), Естонія (14,7 %), Хорватія (13,4 %), Латвія (13,2 %), Іспанія (12,8 %) та Франція (12,2 %) [12].

Досить важливим для врахування безпекового перебування іноземних туристів у країнах Європи є також індекс неблагонадійності місцевого населення, який уключає розрахунок рейтингу країн за числом споживання алкоголю, наркотиків на одного мешканця країни, кількістю злочинів і кримінальних порушень, які пов'язані з азартними іграми, а також порушень безпеки громадського порядку й пересування транспорту тощо. Як свідчать офіційні розрахунки, найвищий рівень неблагонадійності мають такі країни ЄС як Румунія (205,19), Болгарія (176,81), Хорватія (174,95), Польща (138,58), Словаччина (135,06), Латвія (125,42) та Естонія (113,54), тобто колишні соціалістичні держави,

які були порівняно недавно включені в Євросоюз і ще повністю не змогли адаптуватися до умов колективного правового режиму й норм суспільно-політичного життя цього інтеграційного утворення [3].

Таблиця 2

Основні показники небезпечності туристичного перебування в країнах ЄС станом на 01.01.2022 р.*

Країна	Чисельність жителів, тис. осіб	Частка мігрантів від насел. країни	Число навмишних убивств на 100 тис. осіб насел.	Число самогубств на 100 тис. осіб насел.	Всього інфіков. на коронавірус, тис. осіб	Індекс злочинності	Індекс тероризму	Індекс неблагодійності
Австрія	8169,93	19,0	1	11,4	6081,3	25,54	1,016	44,53
Бельгія	10274,60	11,1	2	15,7	4828,6	44,58	3,043	41,19
Болгарія	7621,34	2,2	1	7,9	1325,5	38,21	0,172	176,81
Греція	10645,34	10,9	1	3,8	6101,4	45,85	4,182	94,25
Данія	5368,85	11,5	1	9,2	3183,8	26,22	1,484	40,63
Естонія	1415,68	14,7	2	14,4	620,7	23,71	0,057	113,54
Ірландія	4234,93	16,9	1	10,9	1724,6	45,51	2,845	41,74
Іспанія	44708,96	12,8	1	6,1	13914,8	33,32	2,810	57,14
Італія	58751,71	10,0	1	5,5	26257,5	44,85	3,043	58,81
Кіпр	835,00	16,0	1	4,5	660,9	31,28	0,115	98,33
Латвія	2366,52	13,2	4	17,2	979,4	38,77	0,115	125,42
Литва	3601,14	4,3	5	25,7	1344,8	33,42	0,229	91,09
Люксембург	448,57	45,3	0	10,4	320,1	34,13	0,286	18,55
Мальта	397,50	10,6	2	6,5	121,0	40,39	0,217	76,44
Нідерланди	16318,20	12,1	1	9,6	8619,8	27,16	2,689	38,78
Німеччина	83251,85	14,8	1	9,1	38576,5	35,79	3,965	39,15
Польща	38625,48	1,7	1	13,4	6543,3	30,50	0,239	138,58
Португалія	10084,25	8,5	1	8,6	5631,3	29,91	2,254	54,46

Закінчення таблиці 2.

Румунія	21698,18	1,9	1	8,0	3499,1	28,30	0,002	205,19
Словацьчина	5422,37	3,4	1	10,1	1868,5	30,37	0,029	135,06
Словенія	1932,92	11,8	0	13,3	1347,5	22,28	0,001	76,07
Угорщина	10075,03	5,2	2	13,6	2211,2	34,36	0,551	93,32
Фінляндія	63392,14	6,2	2	13,8	1495,5	27,59	1,721	68,65
Франція	63392,14	12,2	1	12,1	40138,6	51,99	4,614	33,58
Хорватія	4284,89	13,4	1	11,5	1276,7	24,59	0,002	174,95
Чехія	10256,76	4,1	1	10,5	4676,1	25,52	0,315	74,03
Швеція	9090,11	17,6	1	11,7	2726,1	48,00	2,892	66,05

* Складено за: [3].

Таблиця 3

Основні теракти XXI ст., які відбулися на території Європи*

Місце теракту	Час проведення	Об'єкти (суб'єкти) теракту	Хто провів або взяв відповідальність	Наслідки
<i>Мадрид, Іспанія</i>	11 березня 2004 р.	Залізничний вокзал «Аточа», станції «Санта-Євгенія» та «Ель-Позо»	Представники «Аль-Каїда»	192 осіб загинули, 2050 – отримали поранення
<i>Лондон, Велика Британія</i>	7 липня 2005 р.	Станції метро «Кінг Крос», «Еджвер-роуд», «Олдгейт», у парку «Тависток-сквер»	Представники «Аль-Каїда»	52 людини загинули, 700 – отримали поранення
<i>Осло, Норвегія</i>	22 липня 2011 р.	Молодіжний табір на о-ві Утейя та мерія Осло	32 річний Андрес Брейвік	69 осіб убито

Закінчення таблиці 3.

Париж, Франція	7 січня 2015 р.	Редакція журналу «Charlie Hedbo»	Мусульманські брати Саїд та Шериф Куаші	12 осіб загинуло, 11 – поранено
Париж, Франція	13 листопада 2015 р.	Поблизу стадіону «Стад де Франс» і театру «Батаклан»	Представники угруповання «Ісламська державка»	130 людей загинуло, 352 – отримали поранення
Кельн і Гамбург Німеччина	Ніч на 1 січня 2016 р.	Залізничний вокзал, собор Кельна та центр Гамбурга	Майже тисяча ісламських молодиків	Побито 80 жінок і кілька згвалтовано
Ніцца, Франція	15 липня 2016 р.	Англійська набережна	Представник угруповання ІДІЛ Мохамед Булель	Загинуло 88 осіб, 308 – було поранено
Манчестер, Велика Британія	22 травня 2017 р.	Концерт співачки Аріани Гранде на «Манчестер-Арені»	Представники угруповання ІДІЛ	22 людини загинуло, 120 – поранені

* Складено за: [13].

У більшості іноземних туристів Європейський регіон асоціюється із живописними й зручними пляжами, стародавніми замками, руїнами древніх міст і фортець, цікавими музеями, а також свободою, демократією та безпекою. Проте Європа, як і інші регіони світу, не є повністю захищеною від злочинності, насильства та криміналу. У деяких державах ЄС рівень небезпеки є набагато вищим ніж в інших країнах і регіонах світу. Так, за оцінками незалежної онлайн-бази даних «Numbeo», обраховано стобальний індекс безпеки перебування іноземних туристів на території інших держав у 2023 р. Її експерти дослідили 127 міст світу за туристичною безпекою. Із цією метою детально опитано іноземних туристів і місцевих мешканців на предмет того, наскільки вони безпечно себе почувають у тих чи інших туристичних містах світу, включаючи європейські. Серед критеріїв оцінки були такі основні показники: рівень злочинності в місті і досліджуваній країні; зростання злочинності за останні три роки; можливість зазнати крадіжки зі зломом; факти вандалізму; небезпека збройного нападу й насильницьких злочинів; можливість бути пограбованим на вулиці; викрадення автомобіля та речей з особистої автівки чи громадського

транспорту; можливість зазнати фізичного нападу через колір шкіри, етнічну приналежність, релігійні переконання чи сексуальні вподобання; установлений факт торгівлі наркотиками; проблеми корупції місцевих органів влади; можливість зазнати теракту тощо [15]. За результатами цієї оцінки, на перших місцях небезпечного рейтингу опинилися такі популярні туристичні локації, як італійська Катанія, французький Марсель та англійський Бірмінгем [16]. Сицилійська Катанія асоціюється в багатьох опитаних з італійською мафією. Рівень злочинності в цьому місті становить 64,6 бала, а індекс безпеки – лише 35,4 бала [15]. У ньому – найвищий рівень кишенькових пограбувань і розбійних нападів. Місцева поліція не рекомендує іноземним туристам наодинці прогулюватися вночі. У французькому Марселі рівень злочинності становить 64,4 бала. Основною проблемою цього міста є поширена торгівля наркотиками й діяльність місцевих кримінальних угруповань. Хоча й Великобританія вийшла у 2020 р. із Євросоюзу, проте її Бірмінгем має досить високий показник злочинності – 63,1 бала, який супроводжується явищами вандалізму, крадіжками та наркаторгівлею. Серед інших небезпечних міст для іноземних туристів фахівці вказали бельгійські Шарлеруа й Льєж, італійський Неаполь, французькі Монпельє, Нат і Гренобль [16].

За оцінками Британської страхової компанії «Quotezone», найбільше в міжнародних туристичних подорожах іноземці ризикують стати жертвами кишенькових злодіїв у таких відомих локаціях, як Ейфелева вежа, Сакре-Кер, Лувр і собор Паризької Богоматері (Париж, Франція); фонтан Треві й Колізей (Рим, Італія); Саграда Фамілія (Барселона, Іспанія); Карлів міст і Староміська площа (Прага, Чехія) [17]. Тобто своєрідними «столицями кишенькових крадіжок» є відомі туристичні міста Франції, Іспанії, Італії та Чехії. Серед надійних безпекових міст ЄС експерти називають німецький Мюнхен, нідерландську Гаагу, фінляндські Гельсінкі, словенську Люблянну, хорватський Загреб, чеську Прагу, хорватський Загреб, естонський Таллінн, данський Копенгаген й ін. [15].

Отже, для розвитку сучасного міжнародного туризму в країнах ЄС наявні як стимулювальні, так і стримувальні або обмежувальні безпекові чинники його розвитку, серед яких можна виокремити такі їх групи: історичні, природні, політичні, власне безпекові, соціальні, фінансово-економічні, технічно-інфраструктурні, екологічні, інформаційні та санітарно-епідеміологічні тощо (табл. 4).

Таблиця 4

**Основні безпекові чинники, які впливають на розвиток туризму
в країнах ЄС***

Група чинників	Стимулювальні	Стимулювальні та обмежувальні
<i>Історичні</i>	Значна кількість пам'яток історії, архітектури та мистецтва	Необхідний гарантований захист історичних пам'яток і додаткове фінансування на їх збереження та утримання; може бути обмежений доступ до мистецьких цінностей
<i>Природні</i>	Велика кількість унікальних природних об'єктів і живописних ландшафтів зі сприятливими кліматичними умовами для відпочинку	Чітка туристична сезонність для більшості країн Євросоюзу; несприятливі природні умови для туризму взимку на більшості території для пляжно-оздоровчого відпочинку; додаткові заходи безпеки під час відпочинку у високогірних і гірськолижних туристичних центрах тощо
<i>Політичні</i>	У цілому сприятлива політична та ділова ситуація у більшості країн ЄС	Можливість терористичних актів; наявність нестабільної політичної ситуації в країнах колишньої Югославії; прояви сепаратизму в Італії, Іспанії, Франції та Бельгії та ін.
<i>Правові</i>	Сприятливе законодавство ЄС для розвитку міжнародного туризму та звершення туристичних подорожей	Наявні певні правові обмеження для в'їзду в ЄС іноземців та візовий режим із багатьма країнами світу тощо
<i>Безпекові</i>	Високий рівень гарантування безпеки в межах ЄС	Наявність загроз терактів, часті крадіжки в деяких містах регіону та підвищена криміногенна ситуація тощо
<i>Фінансово-економічні</i>	Високий рівень життя населення та туристичного	Нерівномірність в економічному розвитку та доходах населення в межах регіонів Європи, а також цін на

Закінчення таблиці 4.

	обслуговування в межах спільноти	туристичні й інші послуги
<i>Соціальні</i>	Високий соціальний статус населення ЄС та соціального забезпечення й страхування	Соціальна стратифікація населення у межах ЄС і відмінності в соціальному забезпеченні населення регіонів спільноти
<i>Інфраструктурно-технічні</i>	Достатня розвинутість туристичної інфраструктури, транспорту та індустрії розваг і належне їх технічне забезпечення	Додаткові затрати на інфраструктурне забезпечення та обслуговування; застарілість туристичної інфраструктури в країнах Центральної та Східної Європи; недостатність турінфраструктури в селах
<i>Екологічні</i>	Належний рівень екологічного обслуговування туристів та високі екологічні стандарти	Надмірна концентрація населення в потужних туристичних центрах, на пляжах, у рекреаційних зонах, місцях масового відпочинку; значні екологічні навантаження на місцеві екосистеми
<i>Санітарно-епідеміологічні</i>	Високий рівень охорони здоров'я та санітарного обслуговування в країнах регіону	Поширення небезпечних хвороб, наприклад коронавірусу, у місцях масового скупчення відпочивальників і густозаселених центрах та можливість ними заразитися; наявність диференціації в медичному обслуговуванні населення країн ЄС та іноземців
<i>Інформаційні</i>	Добре розвинута рекламно-інформаційна діяльність та інформаційне забезпечення туристичного бізнесу	Відсутність інформації про багато туристичних локацій у сільській місцевості та гідів зі знанням багатьох іноземних мов тощо

* Складено за: [3].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Починаючи з квітня 2020 р., ЄС активно проводить політику щодо стабілізації внутрішнього туристичного ринку внаслідок завданих збитків від пандемії та обмежувальних карантинних заходів. Він виділив 375 млрд євро на відновлення туристичної галузі регіону, і з яких 255 млрд виділено урядам держав-учасників для допомоги туристичному сектору своїх країн і майже 120 млрд – приватним компаніям та підприємцям, які зазнали збитків, із метою налагодити роботу в кризових умовах [1]. Окрім того, усі держави ЄС вжили комплексних заходів щодо підтримки національного виробника туристичних послуг у межах своїх територій. Також затверджено пакети економічної допомоги у сфері міжнародного туризму з креативними рішеннями для підтримки бізнесу й працівників, налагодження безпекових заходів щодо перебування іноземних та захищеності міжнародних мандрівників. Крім того, багато держав спільноти застосували принцип виплати дотацій до заробітної плати працівникам турбізнесу і позик гарантій для сплати мінімальних податків у стабілізаційний період та мораторій на податки під час карантину й відстрочення перерахування внесків у систему соціального забезпечення [14]. Тобто в кризових умовах функціонування економіки ЄС застосовує т. зв. креативну туристичну політику, яка спрямована на пом'якшення наслідків кризових явищ, уключаючи наслідки пандемії. В умовах масштабного негативного впливу на економіку держав спільноти в соціальному діалозі між її членами беруть участь представники всіх уразливих і постраждалих галузей, уключаючи сферу міжнародного туризму й обслуговуючих та інфраструктурних галузей [5].

Держави-члени ЄС намагаються колективними методами розв'язати безпекові проблеми функціонування туризму в Європі. Вони розробили комплексні заходи щодо стабілізації кризових і безпекових проблем у розвитку туристичного бізнесу. У фінансовому плані створено спеціальні стабілізаційні фонди на підтримку галузей туризму, а також для відновлення туристичної інфраструктури в межах Спільноти. Крім того, сучасна політика ЄС у сфері туризму спрямована на збереження позицій Європи як провідного світового туристичного лідера та перетворення території ЄС у стійкий напрям міжнародних подорожей з урахуванням соціальних й екологічних аспектів. Першочерговою метою сучасної туристичної політики Спільноти є максимізація внеску галузі в зростання зайнятості населення у сфері туристичного бізнесу та перехід європейського туризму на екологічно безпечні рейки. Тобто створюються нові туристичні

концепції й започатковується модернізовані проєкти розвитку, які реалізуватимуться в кількох секторах, включаючи сфери злагодженої та оптимізованої діяльності туристичних агенцій, туроператорів, постачальників житла для туристів, організації з управління персоналом, діяльності туристичних атракцій і спеціалізованого пасажирського транспорту й надання послуг харчування, індустрії розваг та комплексного онлайн-інформаційного забезпечення (наприклад туристичні офіси або цифрові платформи) тощо. Із цією метою на початку нового тисячоліття підписаний т. зв. Туристичний маніфест між державами-учасницями, у рамках якого у 2010 р. започатковано проєкт «Європа – найбільший світовий туристичний напрям: нова політична рамка для туризму в Європі» та у 2014 р. – «Європейська стратегія для більшого зростання та робочих місць у прибережному та морському туризмі». У лютому 2022 р. Єврокомісія прийняла програму переходу туризму на екокурс, яка включає 27 сфер заходів для зеленого й цифрового переходу, а також дії для покращення стійкості європейського туризму в складних і жорстких умовах функціонування міжнародного ринку туристичних послуг та підвищення якості їх надання для іноземців.

Загалом безпекова ситуація в країнах ЄС, за винятком загрози терактів і поширення нових штамів коронавірусу та інших хвороб і незначних крадіжок та побутових кримінальних злочинів, є сприятливою для розвитку міжнародного туризму й потребує подальшої наукової уваги та комплексного моніторингу з боку зацікавлених структур і дослідників міжнародного туристичного бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Євростату: вебсайт. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: www.unwto.org (дата звернення: 15.09.2023).
3. Статистика і рейтинги за країнами. URL: <http://Nonews.co/directory> (дата звернення: 10.09.2023).
4. Буднікевич, І. М., Баранюк, Д. С., Крупенна, І. А. (2020). Загрози та можливості розвитку туристичних дестинацій у сучасних умовах: маркетинговий аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*, № 5, с. 42–48.
5. Внучко, С., Тимошенко, Т. (2020). COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та українську реалію. Київ: ФГССП, 28 с.
6. Торяник, В. М., Джинджоян, В. В. (2018). Безпека туризму: навч. посіб. за заг. ред. О.В. Негодченка. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 284 с.
7. Легат, І. М. (2021). Сучасний стан та тенденції транснаціональної злочинності в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 3, с. 376–381.

8. Цуркан, І. М., Кривенкова, Р. Ю. (2023). Пріоритети функціонування туристичної індустрії під час війни. *Причорноморські економічні студії*, вип. 79, с. 247–250.
9. Моца, А. А., Шевчук, С. М., Серета, Н. М. (2022). Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*, вип. 41.
10. Шамара, І. М., Савченко, М. Г. (2019). Вплив політичної нестабільності на розвиток туризму в країнах Близького Сходу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*, вип. 10, с. 219–226.
11. Філюк, С. М. (2022). Розвиток туристичного потенціалу у воєнний час: міжнародний досвід і перспективи України. *Академічні візії*, вип. 14.
12. Звіт про ситуацію у сфері надання притулку, 2023: Підсумковий звіт. Люксембург: від. публікацій офіц. вид. Європейського Союзу, 2023. 30 с.
13. 21 найбільший теракт ХХІ століття: як цей світ остаточно збожеволів. URL: <http://chas.news> (дата звернення: 11.09.2023).
14. European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/presentations/more-97-000-jobs-were-saved-managing-temporary-wage-subsidy-scheme> (дата звернення: 12.09.2023).
15. Vision of Humani. URL: www.visionofhumani.org (дата звернення: 11.09.2023).
16. З'явився новий рейтинг найнебезпечніших країн світу: на якому місці Україна. URL: www.trueua.info (дата звернення: 13.09.2023).
17. Quotezone. URL: www.quotezone.org (дата звернення: 11.09.2023).

REFERENCES

1. Ofitsiyni sait Yevrostatu: veb-sait. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/> (data zvernennia: 01.09.2023).
2. Ofitsiyni sait Vsesvitnoi turystychnoi orhanizatsii. URL: www.unwto.org (data zvernennia: 15.09.2023).
3. Statystyka i reitynhy za krainamy. URL: <http://Nonews.co/directory> (data zvernennia: 10.09.2023).
4. Budnikevych, I. M., Baraniuk, D. S., Krupenna, I. A. (2020). Zahrozy ta mozhlyvosti rozvytku turystychnykh destynatsii u suchasnykh umovakh: marketynhovyi aspekt. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, № 5, p. 42–48.
5. Vnuchko, S., Tymoshenko, T. (2020). COVID-19 ta sotsialnyi dialoh v turystychnii haluzi: praktyka YeS ta ukrainsku realii. Kyiv: FHSSP, 28 p.
6. Torianyk, V. M., Dzhyndzhoian, V. V. (2018). Bezpeka turyzmu: navch. posib. za zah. red. O. V. Nehodchenka. Dnipro: VNPZ «DHU», 284 p.
7. Lehat, I. M. (2021). Suchasnyi stan ta tendentsii transnatsionalnoi zlochynnosti v Ukraini ta sviti. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 3, p. 376–381.
8. Tsurkan, I. M., Kryvenkova, R. Yu. (2023). Priorytety funktsionuvannia turystychnoi industrii pid chas viiny. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vyp. 79, p. 247–250.
9. Motsa, A. A., Shevchuk, S. M., Sereda, N. M. (2022). Perspektyvy pisliavoiennoho vidnovlennia sfery turyzmu v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 41.
10. Shamara, I. M., Savchenko, M. H. (2019). Vplyv politychnoi nestabilnosti na rozvytok turyzmu v krainakh Blyzkoho Skhodu. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*, vyp. 10, p. 219–226.

11. Filiuk, S. M. (2022). Rozvytok turystychnoho potentsialu u voiennyi chas: mizhnarodnyi dosvid i perspektyvy Ukrainy. *Akademichni vizii*, vyp. 14.
12. Zvit pro sytuatsiiu u sferi nadannia prytulku, 2023: Pidsumkovyi zvit. Liuksemburh: Viddil publikatsii ofitsiinykh vydan Yevropeiskoho Soiuzu, 2023. 30 p.
13. Naibilshyi terakt KhKhI stolittia: yak tsei svit ostatochno zbozhevoliv. URL: <http://chas.news> (data zvernennia: 11.09.2023).
14. European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/presentations/more-97-000-jobs-were-saved-managing-temporary-wage-subsidy-scheme> (data zvernennia: 12.09.2023).
15. Vision of Humani. URL: www.visionofhumani.org (data zvernennia: 11.09.2023).
16. Ziavyvsia novyi reitynh nainebezpechnishykh krain svitu: na yakomu misti Ukraina. URL : www.trueua.info (data zvernennia: 13.09.2023).
17. Quotezone. URL : www.quotezone.org (data zvernennia: 11.09.2023).

Матеріал надійшов до редакції 19.09.2023 р.

УДК: 327

Наталія Піпченко,

доктор політичних наук, професор,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

nataliyapo@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3759-7085;

Ярослав Лепеха,

магістр освітньої програми «Міжнародні комунікації»,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

yaroslav.universal@gmail.com

DOI 10.29038/2524-2679-2023-03-190-202

ПОЛІТИКА ФРН ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано сутність та особливості політики ФРН щодо формування енергетичної безпеки Європи з урахуванням сучасних тенденцій. Особливу увагу приділено вивченню політики ФРН за канцлерства А. Меркель, яка сприяла розробці сучасної моделі енергетичної безпеки